

Marit Carolin Clausen

Logofova - Logopædisk udredning af fonologiske vanskeligheder

Dansk psykologisk forlag, 2014
Materialesæt bestående af 2 stimulushæfter med illustrationer af Jane Nygaard, 2 registreringsark, 3 opgørelsesark, 1 opsamlingsark.
Pris: 1.375 kr. ekskl. moms

Dejligt med en danskudviklet, forskningsbaseret test. Dejligt med en normering, der er nyere end SITO-testens fra 1973. Fantastisk med mulighed for fonologisk differentialdiagnosticering og deraf følgende mere præcis intervention. Og rigtigt dejligt med skemaet på side 12 i opgørelsesarket for konsonanter med målløyd ud af den ene akse og erstatningslyde ud af den anden. Kunne man forestille sig et lignende skema i opgørelsesarket for vokaler?

Tegningerne er fine, og de fleste er nemme for børnene at benævne. Dog er det svært at få børnene til at benævne billedet med 'spaghetti med ketchup' som det ønskede 'pasta med kødsovs'.

I manualen på side 36 er der en enkelt fejl, som det ville være rart at få rettet i næste udgave: fonemet /ð/ er rubriceret som en palatal frikativ, hvor det korrekte er en alveolær frikativ. I oversigterne over vokaler mangler jeg det /ø/-fonem, der siges i ord som 'grøn' og 'drøm'.

Manualen omtaler konsekvent velærer som velarer og alveolærer som alveolarer. Mon det er sætternissen, der har været på spil?

I registreringsarket er 'standardudtalen' brugt som målfonemer. Hvis man bor i et område af landet, hvor ét eller flere af målordene udtales anderledes end standardudtalen, kan det være en god ide, at man sætter sig sammen med sine kollegaer og i fællesskab finder ud af, hvilke udtalevarianter der må betegnes som korrekte. Især udtalen

af vokaler med stød kan variere betragteligt - fra dialekter med ingen stød til dialekter, hvor ord som 'bil' og 'mus' udtales som tostavellesord med 2 klart adskilte vokaler.

I registreringsarket for inkonstansens kunne jeg ønske mig, at billedernes itemnumre (fra registreringsarket) var indført som hjælp til at finde dem.

Registreringsarket er efter min vurdering lige så usmart som scoringsarkene i både den gamle fonologiske billedtest, Metha-testen og Kaj-testen: jeg får nemlig ikke noget umiddelbart overblik over barnets fonologiske kunnen, når barnet har sagt alle ordene, og jeg har udfyldt registreringsarket. For at få et overblik er jeg er nødt til at bruge tid på endnu en gennemgang af barnets resultater - og det er irriterende. Uanset hvilket barn jeg skal teste, er jeg nødt til at bede ham om at benævne samtlige billeder, og det er også usmart. Jeg kan fx ikke nøjes med at kigge på de items, der tjekker enkeltkonsonanterne (hvis jeg sidder med et meget lille barn), eller nøjes med at undersøge barnets færdigheder udi konsonantklynger (hvis jeg sidder med et barn, der fint behersker enkeltkonsonanterne).

Testens items er semantisk ordnede (dyr, ting i hjemmet, mennesker, fødevarer etc.). Jeg kunne ønske mig, at de i stedet var ordnede fonologisk: enkeltkonsonanter først og konsonantklynger bagefter. Initial position først og final position bagefter.

Selve testen tager 15-25 minutter alt efter, hvor mange ord man er nødt til at prompte barnet. Men når jeg efterfølgende skal bruge mindst dobbelt så lang tid på at få et overblik over barnets kunnen, vil Logofova ikke være mit førstevalg udi fonologitests. Desværre.

Selv bruger jeg en klon af Dafolos Fonologisk billedtest fra 1999 (se scoringsarket her: dafolo.dk/media/online/5982.jpg), hvor jeg i én arbejdsgang og på ét scoringsark

kan score barnets udtale og få et umiddelbart overblik. Så hvis jeg skal bytte min gamle fonologitest ud med en ny, skal den nye gerne kunne det samme som den gamle.

Ulla Lahti
logopæd, cand. mag. PPR Furesø

Svar på anmeldelsen af Logofova - Logopædisk udredning af fonologiske vanskeligheder

Jeg vil starte med at sige tak til Ulla Lahti og Dansk Audiologopædi for, at I vil skrive en anmeldelse af LogoFoVa.

Da jeg gik i gang med at udvikle materialet, lå det mig på hjerte, at LogoFoVa skulle være baseret på aktuel forskning omkring børn med udtalevanskeligheder, og at denne teoretiske baggrund fremgik af manualen. Desuden var det vigtigt for mig, at der skulle ligge normative data til grund for testen, så vi også i Danmark kunne få mulighed for at differentialdiagnosticere børn med udtalevanskeligheder efter Dodds klassifikationsmodel. Det er godt at se, at dette bliver værdsat i anmeldelsen.

Derimod er jeg ærgerlig over at læse, at LogoFoVa ikke er anmelderens førstevalg, når hun skal bruge en fonologitest. Der er i anmeldelsen nogle gode forslag til formmæssige ændringer, som jeg bestemt vil arbejde videre med. Der er dog også nogle kritikpunkter, som jeg ikke er helt enig i, og som jeg gerne vil kommentere og samtidig forklare den forskningsmæssige motivation, der ligger bag. Jeg svarer herunder på de forskellige punkter i anmeldelsen af LogoFoVa.

- Det er dejligt at læse, at matricen over erstatnings- og målfonemerne i konsonantopgørelsesarkene er noget, som giver mening i praksis. Jeg synes, det er en rigtig god idé også at give mulighed for at bruge en sådan matrice for vokaler. Det vil jeg notere og videregive til forlaget.

- Skønt at læse, at tegningerne generelt falder i god smag, og at langt de fleste items fugerer efter hensigten. Det er også min erfaring. Mht. billedet "pasta med kødsovs", har jeg for et stykke tid siden aftalt med forlaget, at det vil blive skiftet ud i en ny version, da det ikke er optimalt, at der af og til skal fiskes efter "pasta" og "kødsovs". Anmeldelsen viser, at denne beslutning er helt rigtig. Det er en skam, for de to items er faktisk baseret på data fra normeringsstudiet, hvor testen var konstrueret sådan, at billedet skulle elicite ordet "spaghetti". Da de fleste børn sagde "pasta med kødsovs", lavede jeg nogle justeringer i testen, så den nu i stedet indeholder de to items, som børnene sagde af sig selv. Generelt er jeg opmærksom på, at børns ordforråd ændrer sig i takt med tiden, og jeg vil derfor bestræbe mig på løbende at sikre, at itemsene fungerer i praksis.
- Vedr. fonemtegnet på side 36, er det helt rigtigt, at der er en enkelt fejl. Jeg er opmærksom på, at fonemet /ð/ er placeret forkert. Det er en alveolær approximant, og den skulle altså ikke have været placeret under frikativterne. Det er beklageligt, og det bliver naturligvis ændret i næste udgave af testen.
- Hvad angår det manglende "/ø/-fonem som i fx "grøn" i vokaloversigten, er jeg lidt i tvivl om, hvad der refereres til. I standard udtalen ville jeg transskribere ordet med [æ]. Hvis man går efter den mere "nutidige" udtale, ville jeg anvende vokalen [ʌ]. Begge vokaler er opført i vokaloversigten på side 37.
- Sætternisser kan være nogle værre drillenisser, men i forhold til velarer/velærer og alveolarer/alveolærer, har de nu ikke været på spil. Man kan nemlig sige begge dele på dansk. Det hedder "alvoelar", når man bruger det som substantiv (fx /t/ er en alveolar) og "alveolær", når man bruger ordet som adjektiv (fx det er en alveolær sproglyd) (se Ret skrivningsordbogen).
- Jeg synes, det er en rigtig god idé, at man sætter sig sammen i de forskellige PPR-regioner for at drøfte, hvor ens dialekt kan give afvigelser i forhold til den anførte standardudtale. Det ville være skønt at kunne tilbyde registreringsark til de forskellige regioner og dialekter, men det er desværre ikke muligt. Dertil kommer, at et barn fx kan flytte fra Jylland til Sjælland, og så vil barnet måske ikke passe ind i de sjællandske ark, eller at barnet er tosproget og derfor også udtaler nogle lyde, især vokaler, anderledes end angivet i arkene. Her skal vi i stedet have vores faglighed i spil for at vurdere, hvornår der decideret er tale om "afvigelser", og hvornår det er en dialekt, der fører til en anden udtale af ordene end anført i arkene.
- Vedr. inkonsistenstesten er jeg enig med anmelderen i, at det vil være en hjælp, at item-numrene fra fonologitesten overføres til inkonsistensregistreringsarket. På den måde vil man hurtigere kunne overføre barnets produktion fra den ene til den anden test. Erfaringen gjorde jeg mig selv, da jeg i efteråret 2014 brugte testen rigtig meget til at vurdere 2-årige børns inkonsistensrate. Det er derfor også allerede videregivet til forlaget, og det vil blive tilføjet i de nye registreringsark for inkonsistenstesten.
- I forhold til registreringsarkene er det min erfaring, at det med tiden og mere erfaring med materialet bliver nemmere og dermed også hurtigere at få et overblik over barnets fonologiske kunnen. Det tager mig ca. 5 min. nu for milde-moderate og ca. 15 min. for meget svære fonologiske vanskeligheder. Jeg håber, at logopæderne ude i praksis vil opleve det samme.
- Hvad angår opgørelsesarkene, er jeg helt enig i, at de bør gøres kortere og mere simple for at gøre opgørelsen mere effektiv. Og så dette arbejder forlaget og jeg allerede på.
- Vedr. udførelse af hele testen versus dele af testen kan jeg godt følge tanken omkring, at det i visse situationer kunne være rart at kunne vælge specifikke dele ud. Tanken med LogoFoVa har dog været, at testen skal bruges, når der er en klar formodning om, at barnet har udtalevanskeligheder. Med LogoFoVa får logopæden et detaljeret billede af, hvilken udtalevanskelighed barnet har, hvilke fonemer der er ramt af hvilke fonologiske processer, og hvad der sker med de forskellige strukturer fx trykssvage stavelser og konsonantklynger. Desuden peger undersøgelser på, at man kun ved at teste mindst 100 items, som har forskellig stavelseslængde og indeholder sprogets forskellige fonemer mindst tre gange, kan få en fyldestgørende og valid mængde af udtaledata på barnet, som minder om børns spontantale (fx Wolk & Meisler, 1998). Da også de små børn (fra 2;0 år) ofte har tilegnet sig flere af konsonantklyngerne, vil jeg også her anbefale, at man tester alle fonemer og fonemkombinationer for at få et så detaljeret billede som muligt af barnets aktuelle fonologiske kompetence samt barnets fonologiske udvikling, hvis man følger barnet over længere tid. Jeg vil føje et punkt til min liste over fremtidige "to-dos", nemlig at arbejde på et LogoFoVa-screeningsmateriale, som man kan trække på for hurtigt at få et billede af, om udtalen er noget, man bør se nærmere på.
- Der er gået meget arbejde forud for publiceringen af LogoFoVa, hvor jeg har undersøgt, hvordan en fonologitest bør konstrueres for at teste børnenes fonologiske

udvikling bedst muligt. Efter gennemgangen af forskningslitteraturen om børns fonologiske udvikling og udredning og diagnosticering af børn med udtalevanskeligheder samt dansk fonologi, gik jeg i gang med at konstruere testen. Ud fra et praktisk synspunkt kan jeg godt følge, at det ville være skønt, at testen var konstrueret på en sådan måde – fx at itemsene var ordnet efter fonemerne i stedet for efter deres semantiske kategori. Problemet er desværre, at hvis man tester flere items efter hinanden, som begynder med samme fonem, så kan det føre til ko-artikulationer og overlejninger fra det ene ord til det næste. Det vil betyde, at barnet vil komme til at udtale ordene anderledes, end det ellers ville gøre, og det vil igen føre til en fejlvurdering af barnets fonologiske kompetencer. Dertil kommer, at nogle børn kan være meget bevidste omkring, hvilke lyde de ikke kan sige, og hvis alle items, som indeholder de "problematisk" fonemer, bliver testet efter hinanden, kan udredningssituationen blive meget frustrerende for barnet. Det er sandsynligvis også årsagen til, at standardiserede fonologitest på andre sprog er opbygget på samme måde, fx DEAP (Dodd, Hua, Crosbie, Holm, & Ozanne, 2006), GFTA-2 (Goldman & Fristoe, 2000), PLAKSS-II (Fox-Boyer, 2014).

Jeg er altid glad for at modtage input omkring LogoFoVa fra logopæder ude i praksis, da det bidrager til, at materialet kan blive videreudviklet og opdateret, så det fungerer bedst muligt.

Jeg håber, at de logopæder, som ikke har arbejdet med LogoFoVa, vil give testen en chance, og at de bliver glade for at arbejde med hele testmaterialet – lige fra selve udførelsen af LogoFoVa til opgørelsen af den.

LogoFoVa har et gennemprøvet billedmateriale, er forskningsbaseret, indeholder danske normative

data og muliggør en detaljeret analyse af et børns fonologiske udvikling samt differentialdiagnosticering af børns udtalevanskeligheder.

Dodd, B., Hua, Z., Crosbie, S., Holm, A., & Ozanne, A. (2006). *Diagnostic Evaluation of Articulation and Phonology. DEAP*: Pearson.

Fox-Boyer, A. (2014). PLAKSS-II. *Psycholinguistische Analyse Kindlicher Aussprachestörungen II*: Pearson.

Goldman, R., & Fristoe, M. (2000). *Goldman-Fristoe Test of Articulation 2 (GFTA-2)*: Pearson.

Wolk, L., & Meisler, A. W. (1998). *Phonological Assessment: A Systematic Comparison of Conversation and Picture Naming. Journal of Communication Disorders*, 31, 291–313.

Marit Carolin Clausen
Ph.d.-stipendiat,

Cand.mag. i Audiologopædi
Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet

Elaine Weitzman og Janice Greenberg

Illustrationer Ruth Ori og Christine Christine Tripp,
farvelægning Kathryn Krogh
Dansk bearbejdelse af Helle Iben Bylander og Trine Kjær Krogh

Sprog i samspil

- en praksisnær guide til sproglig og social læring i dagtilbudets fællesskaber.

The Hanen Program. Dafolo 2014
394 sider. Kr. 499,00 excl. moms

Vi ved det, det er sagt gang på gang, at ved at støtte det lille barns udvikling i de tidlige år, så er det signifikant afgørende for, hvordan barnet klarer sig senere.

I første del af bogen fokuseres på samspillet i dagtilbuds fællesskaber, børns forskellige stilarter samt den rolle, den voksne spiller i samspil med barnet. Man beskriver

hvorledes et barn med en bestemt kommunikationsstil kommer til at forholde sig til sin omverden og hvordan en pædagog ligeledes kan indtage forskellige roller i forhold til barnet. Desuden ses på udviklingen indenfor kommunikation og sprog således, at det bliver tydeligt, hvad man kan forvente af et barn på et bestemt udviklingsstrin.

På en meget overskuelig måde og ved hjælp af pædagogisk kompetente tegninger beskrives, hvorfor vi kommunikerer, og på hvilke måder børn kan kommunikere:

- Opdageren
- Kommunikatoren
- Enkeltordsbrugeren
- Sammensætteren
- Den tidlige sætningsbruger
- Den sene sætningsbruger

Der er indsigtsfulde og enkle observationsskemaer til disse kapitler.

I bogens anden del bydes der ind med, hvordan pædagogen kan hjælpe hvert enkelt barn med at blive integreret i legen. Der er rigtig gode eksempler på, hvordan børn selv kan tage initiativ, når pædagogen følger barnets interesser og hvorledes den voksne kan støtte barnet i samtaleregler og turtagning.

Der er mange forslag til, hvordan man kan tilpasse dagligdags aktiviteter og rutiner i en travl hverdag på en måde, der også styrker interaktion og kommunikation. Desuden sættes der fokus på, hvordan pædagogen kan støtte leg og samspil, uden nødvendigvis selv være med i legen.

I bogens tredje del beskrives, hvordan man kan tilbyde information og erfaringer, der fremmer sproglig læring, med henblik på at lære børnene at tænke, løse problemer, forestille sig og lære.

Som i bogens andre kapitler er der praktiske forslag til, hvordan man forholder sig til børn i sprogets forskellige faser, og der er også fokus på flersprogede børn. Sagt på en anden måde, det gælder om at lære at tale og tale for at lære.

Det er også vigtigt, at den voksne kan gå ind og blive en del af "læse-om lege" og opmuntre børn til at få roller i disse lege, idet symbolsk leg opfattes som vigtig for udvikling af kognitive færdigheder, for fantasi er vigtigere end viden - ikke mindst i vores nuværende komplekse samfund.

Endelig tages der fat på, hvordan man som pædagog har en vigtig rolle hvad angår udvikling af holdninger, færdigheder og viden, der kan vise vej til læse- og skriveudvikling.

"Sprog i samspil" er skrevet i et let forståeligt sprog og er gennemillustreret, således at tekst og tegning støtter hinanden på forbillig vis.

Bogen er fyldt med dagligdags eksempler, der på en ypperlig måde giver pædagogen indsigt og viden, og jeg finder den også særdeles velegnet som læse/diskussionsstof på personalemøder og i uddannelsesforløb. Endelig oplever jeg bogen som et grundmateriale, man som pædagog/ talepædagog kan tage udgangspunkt i, når det handler om at vejlede og rådgive forældre. Det understøtter tidens pædagogiske tanker i Danmark om, at tidlig indsats er bedre fremtid.

Bogen indeholder en del observationsskemaer, som vil kunne bruges understøttende.

Hanen-programmet, som denne bog er en del af, er et børnefokuseret program, der støtter børns sociale og sproglige udvikling på en yderst pædagogisk måde.

Det fantastiske ved denne bog og andre Hanen-materialer er, at de er så let læselige, inspirerende og tager udgangspunkt i, hvordan man kan integrere tilgangen i hverdagens interaktioner og aktiviteter, så børn bliver godt rustet til at møde livslang læring, samtidig med at børnenes pædagoger får et redskab - en lille bibel - der kan lette dem og give dem brugbare redskaber.

Den amerikanske udgave af denne bog er ikke ny, men det rører ikke ved, at stoffet er evigtgyldigt og har fortjent den danske oversættelse.

se.

Få fat i bogen, bladre i den og få fornemmelsen af, at her er dyb lærdom tolket og italesat på en let forståelig måde.

Birgitte Franck

Ordbevidsthed

- Folketingsvalg

Materialecentret 2015

Hæfte + cd med skabeloner: Kr. 60,- ekskl. moms

Da denne anmeldelse blev skrevet, var folketingsvalget som emne yderst aktuelt, men jeg synes stadig, materialet er aktuelt - der er nogle rigtig gode skabeloner, der sagtens kan bruges til alverdens ord. Jeg underviser unge og voksne ordblinde, og de har ofte koncentreret sig så meget om stavningen af ord, at ordforrådet og ordvalget er blevet meget begrænset. Når man kompenserer for stavevanskeligheder med it-hjælpemidler, åbner der sig en masse muligheder for at skrive - men så mangler der ofte ord og viden om, hvordan man bruger dem. Derfor er det vigtigt at arbejde med ords betydning, baggrund og opbygning, og her er der et super godt materiale til at skabe motivation og nysgerrighed omkring dette.

Først er der nogle sider med enkle og overskuelige plancher om brugen af Ordnet.dk og DDO-app'en samt oversigter over verber og substantiver. Derefter er der skemaer til gennemgang af 14 ord, der har med folketingsvalg at gøre, bl.a. demokrati, politik og stemmeseddel. For hvert ord gennemgås oprindelse, ordklasse, betydning, sammensætninger, synonymer, antonymer mv. For bedre at kunne forstå og huske ordene, skal man sætte dem ind i sine egne sætninger og indsætte tegn (vigtigt for tegnsprogsbrugere), billede eller symbol. Desuden er der et punkt om udtale, som måske kan være vanskeligt at bruge for nogle målgrupper, men godt for andre. Sidst

i materialet er der en lille test af, om man har forstået betydningen af ordet til bunds: giver det mening at indsætte ordet i denne sætning, fx "Min læge siger jeg har ondt i politik". Der er også kopiark, hvor man selv kan indsætte de ord, man vælger at arbejde med.

Målgruppen for materialet er unge og voksne med høretab, tegnsprogsbrugere, ordblinde, tosprogede eller andre, der har brug for en grundig gennemgang af ords betydning og anvendelse.

Natasha Epstein (red.)

Børn med høretab og døve børn

- Anbefalinger til Danmarks efterlevelse af menneskeretlige forpligtelser

Institut for menneskerettigheder 2015. Kan downloades gratis fra www.menneskeret.dk

Denne rapport adskiller sig fra øvrige udgivelser ved at have menneskeretten som udgangspunkt. På baggrund af en analyse af, hvilken betydning menneskeretten har for børn med høretab, analyserer Institut for Menneskerettigheder, hvorvidt og hvordan de menneskeretlige forpligtelser er omsat i dansk lovgivning og den praktiske anvendelse, lovgivningen resulterer i. Denne rapport virker på mange måder ret kontroversiel i forhold til den vægtning, der lægges på tegnsprog i forhold til, at gruppen af personer, der bruger tegnsprog bliver mindre og mindre. Jeg vil ikke anmelde rapporten, men opfordre interesserede til at downloade den.

Birgitte Franck

Ellen Bjerre Jensen, Lisa Aalbæk, Mette Sørensen og Anette Kaae-Bødker

Emma vil gerne lege Emma vil også prøve

*Materialecentret 2015
25 sider. 60,00 kr. pr. stk.*

De to hæfter med tekst, tegn og illustrationer er de første af fire planlagte udgivelser om den 4-årige Emma. Fortællingen i hver af bøgerne er bygget op over et lille, genkendeligt hverdagsproblem og slutter med en "happy ending"

Udgangspunktet for opbygningen er Karlstadmodellen, og professor Irene Johansson har fungeret som konsulent på bøgerne. Det er da også tydeligt, at der er tænkt på detaljerne i den sproglige opbygning, så teksterne kan benyttes til sprogarbejde på flere niveauer.

Første opslag i bøgerne er en introduktion, der også indeholder konkrete forslag til arbejde med sætningsopbygning, ordforråd og ordbøjninger. Alle ord i teksten er tegnsat, så underviseren selv har mulighed for at lægge niveauet for brug af tegn.

Tegningerne på hver tekstsider understøtter på bedste vis arbejde med bogens indholdssider før, under og efter læsningen.

Jeg har ikke haft mulighed for at afprøve bøgerne sammen med en tegnbruger, men jeg har læst dem med en 7-årig, for hvem det er op ad bakke at knække læsekoden. For hende var bøgerne meget motiverende, så på den baggrund kan jeg anbefale dem - også til læsebegyndere, der ikke har behov for tegn.

*Birthe Egelund Høier
Tale-høre konsulent*

Materialecentrets katalog 2015

Jeg sidder med det nye katalog fra Materialecentret - Center for

visuelle og auditive speciaundervisningsmaterialer. Her er ikke tale om en kommerciel virksomhed, men om en objektiv finansieret virksomhed, der hører ind under Region Nordjylland.

Dette forlag er landets eneste forlag, der er specialiseret indenfor områderne høretab, Cochlear Implant og døvblindhed. Materialerne kan rekvireres gratis til den ovenfor beskrevne målgruppe. Men også andre målgrupper kan have megen glæde af materialerne, som også sælges ud af huset.

Man kan således bestille materialer via PPR, hvor man blot skal betale porto. Kataloget indeholder sprogstimuleringsmaterialer, situationsskildringer, sange, læsebøger og opgavebøger, plakater, digitale materialer, tegn til tale materialer samt lærebøger og informationsmateriale.

Der er allerede rigtig mange PPR-kontorer, der er tilknyttet denne helt specielle ordning, for gode gratis materialer er ikke noget, man er forvænt med.

Dog synes jeg, at jeg møder forældre, der ikke er blevet gjort opmærksom på ordningen af PPR: For hvis PPR siger god for et materiale, så kan forældrene få det.

Vil du vide mere, så gå ind på www.matcen.dk. Og husk at du kan være med til at udvikle materialer, som Materialecentret kan udgive.

Birgitte Franck

Kari Hole
Oversat og tilpasset dansk udtale af Mette Thomsen

Artikulationsstillinger "Træn og leg med fonemerne"

*Special-Pædagogisk Forlag 2015
Kr. 318,00 excl. moms*

Artikulationsstillinger består af en æske med 88 artikulationskort opdelt i fonemer og i bogstavkort, der

viser artikulationssted og -måde, åbningsgrad og læberunding. Der medfølger en CD med kortene i PDF-format.

Formålet med kortene er at skabe fonologisk og artikulatorisk opmærksomhed og øve bogstavlydforbindelser for at støtte læse- og skrivetilegnelsen og forbedre udtalen.

Artikulationskortene er opdelt i sproglyde, også kaldet fonemer, og i bogstavkort. Der er også 4 kort med engelske fonemer. Illustrationskortene viser artikulationssted og -måde sammen med åbningsgrad og læberunding i frontalt snit. Dermed vises munden, læberne og tungens position, som eleven ser sin mund eller sin tunge, hvis han eller hun kigger i et spejl.

I vejledningen er illustrationskortene beskrevet som fonemer. Beskrivelsen er grundig ift. stemt/ustemt, tungeplacering samt eksempler på ord, hvori fonemet indgår. I vejledningen er der også idéer til anvendelse af kortene som huskespil, bogstavlæsning, ord læsning og fisk. Til det formål medfølger alle kort på en CD, så der kan printes både enkeltvis og samlet i PDF-format.

Kortene er afprøvet på førskolebørn, elever i indskoling og elever med læsevanskeligheder på mellemtrinnet i Norge. Udvikleren angiver, at for børn med store fonologiske vanskeligheder, sprog-, læse- og skrivetalevanskeligheder, har kortene været en hjælp til arbejdet med korrekt artikulation og læse- og skrivefærdigheder. Også børn med et andet modersmål end dansk og hørehæmmede, f.eks. børn med CI, har angiveligt haft stor udbytte af arbejdet med kortene.

Der er ingen tvivl om, at der har været mange overvejelser om, hvordan man illustrerer sådanne kort. Ift. at målgruppen er børn, virker de lidt kedelige og ikke så indbydende. Omvendt betyder det, at de også kan anvendes til voksne med dysartri eller talepraksis.

Det tager lidt tid at sætte sig ind i og forstå kortene med stregtegninger af stemt/ustemt, streger for luftstrømmen, tungens position og læbernes åbning. Ind imellem kolliderer det med hinanden i f.eks. n og l, hvor mundåbningen er tegnet for stor, formentlig for at kunne vise tungepositionen, og vokalerne læberunderinger er ikke overbevisende. Kortene har et mindre og mere handy format end Viggo Moss Hansen's talelyde, som jeg er glad for.

Kirsten Karlshøj
Talepædagog
CSU Slagelse,
Kommunikationsafdelingen

Mette Teglars

Sæt læsespor

1: Læsestrategier og fiktive tekster

2: Læsestrategier og sagtekster

Dansklærerforeningen/Systime
2015

Kr. 149 (medlemmer af Dansklærerforeningen 111,75) excl. moms.
Plakatsæt med 4 plakater: 49,00 (medlemmer 36,75) excl. moms.
Kort digital lærervejledning incl. tekster til kopiering kan downloades gratis på dansklf.dk

Det første indtryk af bøgerne **Sæt læsespor** er, at de er "lækre" at arbejde med. De er i et indbydende layout. Opsætningen er klar og overskuelig, og der er gode figurer og flotte fotografier.

Den første bog handler om læsestrategier indenfor fiktionens verden: et digt, et eventyr, en novelle, en erindring, en kortprosatext og en længere novelle. Den anden handler om læsestrategier indenfor sagteksternes verden: en kronik, et essay, en portrætartikel, en dramadokumentarisk beretning, en reportage.

I lærervejledningen fortæller forfatteren om baggrunden for udvikling af materialet bl.a., at der

mangler fokus på læseforståelse. Selv om eleverne har lært at læse i de mindre klasser, er det vigtigt, at der foregår en systematisk, konkret og eksplicit undervisning i læsestrategier.

Begge bøger starter med at give et overblik over læsestrategier og teknikker. Det er meget overskueligt; teksten er enkel og har gode figurer. Derefter gennemgås de enkelte genrer i hver sit kapitel gennem en konkret tekst. Hele tiden bliver det præciseret, hvilken strategi, man skal bruge, og eleverne bliver guidet igennem opgaverne, der er meget konkrete. Fx "Brug strategien: Visualiser indholdet. Se nærmere på fortællerens barndomshjem. Tegn fx en grundplan over huset. Hvor tror I stuen, gangen og Leonoras værelse er placeret i forhold til hinanden?". Mange af de elever, vi her på CSU har i vores særligt tilrettelagte AVU-klasse har på grund af autisme eller andet svært ved at svare på et overordnet spørgsmål som fx "Hvordan ser der ud hjemme hos Leonora?", så dette er et rigtig godt materiale til den gruppe – og til elever på folkeskolens mellemtrin, der skal til at lære om at analysere litteratur mv.

Efter hvert kapitel evalueres, hvordan det har fungeret at bruge de teknikker, der har været i brug i kapitlet. Hvad fungerede godt for dig, og hvad fungerede mindre godt? Efter at have været igennem alle teknikker er det så meningen, at man skal give de enkelte teknikker point i forhold til hinanden.

Mellem hvert kapitel kommer der et spot på en læsestrategi. Fx "Spot på læsestrategien". At stille spørgsmål: Læs novellen "Sheila og elefanterne". Fælles aktivitet: snak om spørgsmålene: Hvem er Sheila, er Sheila fortælleren eller en vigtig person?, hvilken type pige er Sheila mon? Hvilken rolle spiller elefanterne? Gør det konkret". Spørgsmålene guider eleverne gennem det første afsnit af novellen. Til næste afsnit er der også konkrete spørgsmål, men i sidste afsnit skal

eleverne selv prøve at stille spørgsmål. Det er en rigtig god måde at gøre det konkret for eleverne, hvad de skal spørge om. Ofte siger man bare, at de skal stille spørgsmål med hv-ordene, når de har læst (eller skrevet) en tekst. Men her bliver det gjort meget konkret, og det er især godt, når man arbejder med elever, der har svært ved at forholde sig til ting, der ikke decideret står i teksten. I slutningen af hvert kapitel skal eleverne evaluere strategien: "Hvordan fungerer denne strategi? Hvilke fordele/ulempes er der ved at bruge den? Havde I forstået teksten på samme måde, hvis I ikke havde stillet de spørgsmål?".

"Spot på" i bog 1 er: at stille spørgsmål, fortælleren, metaforer, ukendte ord, handlingen, den aktive læser. I bog 2 er det: læsning af trykte multimodale tekster, det fiktive element i sagtekster, argumentation, teksten i kontekst, baggrundsviden, ordkendskab og notatteknik, at stille spørgsmål, den aktive læser.

Bagerst i hver bog er der kopiark med tankekort, skemaer, vennediagram, ordkendskabskort, evaluering af læsestrategier. På Dansklærerforeningens hjemmeside kan man downloade lærervejledning og tekster til kopiering.

Jeg vil varmt anbefale dette materiale. Det er konkret, gennearbejdet og dejligt indbydende.

Natasha Epstein
CSU-Slagelse
Læse- og Psykiatriafdelingen

Käte From og Rikke Mølbak

Jeg vil!

Emil og Trine bestemmer selv

Dansk Pyskologisk Forlag 2014
Psykologi for børn 4-8 år
199,00 kr. incl. moms

Jeg tror, at mange af de tale-høre-pædagoger, der har forældre med

i undervisningen, før eller senere kommer til at tale børneopdragelse, måske fordi forældrene selv bringer spørgsmålet på bane, eller fordi den professionelle oplever, at her er der en problematik, der nok bør tages fat på.

"Emil og Trine bestemmer" handler om 2 børn, der meget gerne vil bestemme. På en let forståelig måde møder vi de 2 børn i forskellige hverdagssituationer - hjemme hos dem selv og hos andre.

Sprogligt er bogen bygget meget enkelt op med mange korte hovedsætninger. Det betyder, at man uden at skulle anstrenge sig for meget kan bruge hele sin energi på at lytte, tage ind og komme i dialog.

Denne bog er tænkt som en oplæsningsbog, hvor den voksne læser bogen *sammen* med barnet, stiller spørgsmål og diskuterer. Indholdet lægger op til, hvordan de rammer, man ønsker at sætte for barnet, kan opretholdes og gennemføres. Der fokuseres også på, hvordan barnet kan blive opfattet af andre mennesker, hvis det hele tiden fremviser en dominerende og bestemmende opførsel.

Bogens efterord er tiltænkt de voksne. Her ser man på problemadfærd, hvad børn *kan* og *må* bestemme, hvad der kan ske, hvis forældre ikke påtager sig lederrollen, og hvorledes for megen medinddragelse kan skabe usikkerhed og utryghed for såvel børn som voksne.

Bogen beskriver 10 trin, som man kan forholde sig til som voksen, hvis man har besluttet sig til, at magt og ansvar skal tilbage til den voksne. For mange "bestemebørn" på samme stue eller i samme klasse, kan være ganske problematisk for helheden.

Jeg oplever, at bogen rammer plet både på børne- og voksenplan. Desværre tror jeg, at den problematik, der her tages op, fylder meget i mange hjem og dermed også tages med udenfor hjemmet. Hvis de professionelle så heller ikke forstår at

sætte grænser, så flyder det hele.

Tal om følelser, sæt ord på barnets følelser og dine egne følelser som voksen.

Et lille kærkommet hjælperedskab på blot 55 sider, men en super god håndsækning til både børn og voksne.

Birgitte Franck

Käte From og Rikke Mølbak

Jeg tør bare ikke - om angst og børn

*Dansk Psykologisk Forlag 2015
Psykologi for børn 4-8 år
199.00 kr. incl. moms*

Målet med bogen er, at børn, der har oplevet angst eller ind imellem oplever angst, kan møde andre børn, der har det med angst lige som dem selv.

Alle de små historier, som bogen består af, er ganske dagligdags oplevelser, som alle børn kan nikke genkendende til, selv om det ikke har været angstprovokerende på samme måde for alle børn. Bogen er dels en oplæsningsbog og dels en snak-sammen bog. Hvem har ikke prøvet at være ny et sted, hvad enten det er en børnehave eller måske en arbejdsplads.

Ikke at turde tale i sin børnehave er noget af et problem. Her er det aldeles vigtigt, hvordan den voksne involverer sig og forsøger - skridt for skridt - at give dette barn mulighed for at tale - beskrivelsen i bogen er i hvert tilfælde til at tage ved lære af.

Det er også vigtigt, at der er kloge voksne, der kan se, når angsten tager overhånd og foreslår at inddrage professionelle til hjælp, som det sker med børnehavepigen, der er bange for alt.

I forbindelse med hver historie er der uddybende spørgsmål, som kan bruges til at komme dybere ned i problematikken om angst og give det enkelte barn mulighed for

at komme med egne kommentarer og oplevelser.

Endelig har bogen et efterord, som er til de voksne, hvor angst forklares på let forståelig, men saglig og faglig måde. Angst kan vise sig på mange forskellige måder - både fysisk og psykisk. På en enkel måde forklares, hvordan hjernens kemi og kroppens reaktioner spiller sammen, når man oplever angst. Nogle former for angst er en almindelig del af udviklingen. Andre former for angst bør ikke vise sig over for lang tid, førend det er vigtigt at hjælpe barnet til at gå imod angsten i stedet for, at angsten tager over.

På en meget fin måde gennemgås de forskellige former for angst, vi blev præsenteret for i børnefortællingerne. Der sættes navn på angsten, og der gives bud på, hvordan angsten hos nogle af børnene på sigt kan give dem en oplevelse af at mestre og turde, hvilket kan komme til at betyde større selvtilid. Der peges også på, hvordan et af børnene lider af en generaliseret angst, hvilket kommer til at betyde, at angsten bliver livsindskrænkende. Enkelt fobi som f.eks. angst for hunde findes hos ca. 10 % af befolkningen, mens selektiv mutisme findes hos ca. 1 %.

Birgitte Franck

Käte From og Rikke Mølbak

Hvad nu hvis? - Om børn og angst

*Dansk Psykologisk Forlag 2015
Psykologi for børn 9-13 år
199,00 kr. incl. moms*

Angst er en naturlig følelse. Omkring hvert 10. barn oplever angst i en sådan grad, at det kan blive livsindskrænkende, hvis det ikke tages alvorligt. Det er vigtigt at understrege, at de fleste børn kan lære at kontrollere deres angst, især hvis børnene møder fornuftige voksne, der reagerer, mens problemerne er små. Det handler ikke om

at gå *med* angsten, men at reagere *mod* angsten.

Denne bog tager fat på mange forskellige former for angst, som mange forældre, lærere og børn nok kan nikke genkende til.

Hvem kender ikke til, at nogle børn kan føle sig utrygge ved at skulle sove et fremmed sted, for slet ikke at tale om at skulle på lejrskole og være væk hjemmefra mange dage. Børn der, af uforklarlige årsager, pludselig bliver bange for, at der skal ske deres far eller mor noget. Eller hvad med bistik? Jeg kender voksne, der reagerer ret voldsomt og angstfyldt ved at se en bi, hvis de først er blevet stukket.

Nogle elever oplever desværre, at de er blevet gjort til grin i klassen, hvilket kan resultere i, at børnene dernæst nægter at gå i skole. Andre elever kan føle sig så generte, at de har vanskeligheder ved overhovedet at snakke i klassen, at tale højt eller optræde f.eks. på en scene.

Hver historie er beskrevet kort, præcist og indfølelse med gode måder at forsøge at løse problematikken på – illustreret af støttende tegninger. Bagerst i bogen er der spørgsmål/ diskussionsoplæg til den enkelte historie. Eksemplerne på løsningsforslag - hvis man kan benævne det sådan - er gode, jordnære og konkrete og kan let efterlignes. Fint, at en lærer fortæller eleven, der er bange for bier, at der rent faktisk findes en fobiskole, hvilket får eleven til at blive klar over, at han ikke er alene med sin angst, et forhold, jeg tror, er meget væsentligt.

Den største del af bogen er henvendt direkte til de 9-13 årige. I et klart og let forståeligt sprog giver hver historie en beskrivelse af et problem og muligheder for at snakke om løsningsmodeller.

Bogen har et efterord, der henvender sig til de voksne. Her beskriver man forskellige former for angst, og hvordan forældrene kan støtte barnet mod angsten.

At tage fat på denne bog og de enkelte historier er dels at *anerkende*, at angsten eksisterer og dels at forholde sig aktivt til, hvordan man *overvinder* den. For mig at se, er det vigtigt, at børn og forældre læser og diskuterer bogen sammen.

"Se trolden i øjnene og kald den ved navn" - det er for mig filosofien bag bogen. Bogen er et vigtigt redskab til at forholde sig til angstproblematikken på en enkel og let tilgængelig måde, et arbejde jeg tror på, at mange børn og voksne vil kunne profitere af at arbejde med i fællesskab.

En meget anbefalelsesværdig bog, som fortjener at blive læst af mange.

Birgitte Franck

Dorte Bisgaard og Helle Overballe Mogensen

Når hjernen ikke lytter Om høreforstyrrelsen APD – Auditory Processing Disorder

*Dansk Psykologisk forlag 2015
Kr. 369,00 incl. moms*

Læsningen af denne bog har været en meget ambivalent oplevelse for mig. Dele af bogen er fantastiske. Andre dele er problemfyldte. Forfatterens engagement næsten lyser ud af bogen, som falder på et tørt sted, da vi kun har ganske lidt litteratur om APD på dansk. Bogen er godt opbygget og skrevet i et letforståeligt sprog.

I indledningen ser jeg noget, der kan være årsag til en del af de misforståelser og uenigheder, der hersker fagpersoner imellem på dette område. Årsagen er begrebsforvirring. I indledningen såvel som igennem hele bogen sættes der lighedstegn mellem begrebet auditive processeringsvanskeligheder og diagnosen APD. Dette er ikke audiologisk korrekt. Det er dog en relativt hyppig beskrivelsesform i litteratur, der ikke udspringer fra

audiologifaglige forfattere, hvilket kan være årsagen til, at disse forfattere beskriver det sådan.

Auditive Processeringsvanskeligheder er – i audiologiens verden - et overbegreb, som beskriver problemer med at tolke auditive input. Det kan være forårsaget af alle mulige ting – generelle sensoriske sanseintegrationsforstyrrelser, ADHD, Autisme, men også af APD. Auditive Processeingsvanskeligheder er altså et overbegreb med en relativt høj prævalens og årsagerne til denne type auditive vanskeligheder kan være mange. APD derimod er en meget small audiologisk diagnose, der gives i sygehusregi. Man bør kun bruge betegnelsen om personer, der er audiologisk udredt og har fået denne diagnose i dette regi. APD set i dette lys har en mindre prævalens. Bruger man disse betegnelser i flæng, kan det skabe splid mellem fagpersoner, fordi man reelt ikke er enige om, hvad man præcist taler om. Udsagn om prævalens, behandling og årsags-sammenhænge bliver derfor vage og upræcise. Begrebsforvirringen påvirker i sagens natur teori-delene i væsentlig grad, men den overordnede forståelse bibeholdes.

Dette er dog ikke en grund til at undgå bogen. Holder man sig ovenstående for øje, mens man læser bogen, er den meget relevant, især i den talepædagogiske praksis. Som min anmeldelse senere vil pointere, er der to kapitler, som jeg er svært uenig i, men derudover er der tale om en glimrende, letlæselig og overskuelig bog. Jeg synes, det er rigtig ærgerligt, at disse to kapitler har fået lov at stå i så stor kontrast til den høje faglighed i resten af bogen.

Kap. 1 og 2 handler om, hvordan APD påvirker børn, samt om mistanke om APD. Her savner jeg en pointering af, at man selvfølgelig ikke bør gætte-diagnosticere nogen med APD, der ikke er testet for det og har fået diagnosen. Ellers er kapitlerne rigtig fine.

Kapitel 3 handler om APD'ens definitioner og historik. Det er et

rigtig godt kapitel. Her mangler dog lidt perspektivering i forhold til de to meget forskellige definitioner af APD, samt orientering om, at ASHAs definition er den klart mest accepterede definition og samtidig også den smalleste definition. Her, samt i næste kapitel, kommer to meget tekniske afsnit, som i hovedtræk er rigtig fine. Bogen er bygget op, så disse dele kan springes over, hvis man ikke har denne interesse. Dette synes jeg faktisk er lidt af en genistreg, som gør, at bogen kan henvende sig til et langt bredere publikum.

Kapitel 4-5 handler om udredning for APD og om lyd og høreelse. Afsnittet, der handler om mellemørebetændelse, kommer dog næsten til at lyde, som om man får APD af at have haft tilbagevendende mellemørebetændelser, hvilket bestemt ikke kan generaliseres. I afsnittet, der handler om forebyggelse af mellemørebetændelse, bør man efter min mening holde sig mere stringent til videnskabeligt beviste forebyggelsesformer i denne type fagbog, hvilket man ikke kan påstå, at forfatterne har gjort her, hvor både homeopati og kinesiologi nævnes.

Kapitel 6 er et meget flot kapitel om sansebearbejdning, hjernefunktion og læring generelt. Utrolig velbeskrevet og flot formuleret.

I kapitel 7 ser jeg til gengæld massive problemer. Kapitlet handler om APD'ens symptomer. Her listes 6 cases. Det er meningen, at de skal vise forskellige sider af APD, og det er også meget illustrative cases. Problemet er, at man har valgt, at alle 6 cases beskriver udiagnosticerede børn, hvor man altså gætter sig til, at de måske kan have APD. For mig at se er denne måde at arbejde på det samme som at påstå, at alle børn, der sidder uroligt i klassen, har ADHD, og derfor mene, at der skal iværksættes ADHD-behandling til dem alle. Det er uhyre vigtigt, at vi ved, hvad vi behandler.

Til gengæld indeholder kapitlet en god beskrivelse af, hvor let et

APD-barn kan fejldiagnosticeres, når man tester med test, der benytter den auditive modalitet. Der anbefales en tværfaglig udredning. Jeg mangler dog lidt fokus på, at man også kan komme til at lave fejl, når man selv-diagnosticerer en person til at have APD uden reelt at have testet sig frem til det.

Senere beskriver forfatterne problematikker med at skelne auditive og sproglige problematikker fra hinanden, da det kan være svært at afgøre, om noget ikke forstås i den sproglige modalitet eller ikke høres korrekt i den auditive. Det er jo netop derfor, det er så vigtigt, at vi ikke gætter, men tester os frem til, hvor problemet ligger. De tests, man bruger i APD udredningen, er jo netop udviklet til at finde denne forskel.

Afsnittet om komorbiditet indeholder også visse problemer, da der ikke skelnes mellem globale sanseforstyrrelser og andre potentielt sammenfaldende forstyrrelser. Ved en global opmærksomhedsforstyrrelse er auditive processeringsproblemer ofte en del af symptom-billedet, men årsagen ligger i den generelle sanseintegration og ikke kun i den auditive modalitet. Det vil derfor være unødvendigt at give en APDdiagnose oven i en ADHD- eller autismediagnose.

I disse afsnit er også nogle uunderbyggede påstande om APD, samsyn og læsevanskeligheder. Her kunne det være ønskeligt med nogle kildehenvisninger, da det ikke alt sammen er bredt accepterede påstande.

Kapitel 8-10 er rigtig fine kapitler. De beskriver pædagogiske tiltag, først om akustik og støjdæmpning, derefter om kommunikative strategier og til sidst om mestringsværktøjer. Ræsonnementerne er fine og velfunderede, dog sjældent evidensbaserede, men det ville også være svært at forlange, da der ganske simpelt ikke er lavet mange undersøgelser af den slags.

Kapitel 11 handler om begynderlæsning og kapitel 12 om specifikke undervisningsrelaterede tiltag som

AVT, auditiv træning og auditiv stimulation. Begge rigtig fine kapitler. Det kan diskuteres, hvorvidt AVT og Tegn til Tale er relevant til APD, men dette finder jeg mindre betydningsfuldt i denne sammenhæng, da der ingen evidens er at forholde sig til. Her mangler generelt, at påstande underbygges af kildehenvisninger, idet meget af det ikke er bredt accepterede påstande.

Kapitel 13 er desværre igen et kapitel, hvor jeg ser store problemer. Dette kapitel handler om tekniske hjælpemidler. Især afsnittet om høreapparater bærer desværre tydeligt præg af en forældet forståelse af, hvad høreapparater er og kan, samt en tydelig manglende erfaring med høreapparater og høreapparatbrugere.

I bogens sidste kapitel er den høje standard tilbage. Kapitlet handler om anerkendelse og konkrete handlemuligheder. Det er meget generelt og ikke direkte APDrelateret, men overvejelserne er gode. Et meget fint og brugbart kapitel. Flot opsummering, som er fint skrevet.

I bogens bilag ligger en del brugbare materialer, f.eks. et screeningsmateriale for APD, som man finder næsten tilsvarende på www.APD.dk (når siden igen kommer op at køre), samt materiale til arbejdet med bogstavformer, evaluering og til kommunikationssystemer.

Samlet set er bogen en ambivalent oplevelse for mig. Begrebsforvirringen ærgrer mig. Kapitel 7 og 13 er så fejlbefængte, at jeg forbavses over det. Mens resten af bogen er velformuleret og letlæselig, dog med en lidt letsindig holdning til evidens. Jeg ønsker mig i høj grad, at bogens forfattere vil tage kritikken til sig og overveje en omskrivning på disse steder i bogen, da dette ville gøre bogen til den perle, den har potentiale til at blive.

*Stine Borges, hørekonsulent,
cand. mag. i audiologopædi
CSU-Slagelse, Høreafdelingen*

Kristine Kabel (eneforfatter til lærervejledningen), Malene Als Nielsen og Anja Kruse Partsch

Ord på!

- **Sprogbaseret undervisning i fag (lærervejledning)**
- **Litteratur (elevhæfte)**
- **Insekter (elevhæfte)**

Dafolo 2014

Lærervejl.: kr. 179,00 excl. moms

Elevhæfter: kr. 79,00 excl. moms

I lærervejledningens indledning præciseres, at det er helt centralt, at det er faglige emner, der er omdrejningspunktet i ethvert undervisningsforløb i skolens forskellige fag, men at arbejdet med didaktisk at støtte elevers fagsproglige udfoldelse og udvikling må ske som en uadskillelig del heraf, og at der skal arbejdes både med faglige og sproglige mål.

Der tages udgangspunkt i to eksemplariske forløb til hhv. et undervisningsforløb om insekter i natur/teknologi og et om litteratur og det at skrive en anmeldelse i dansk.

Ord på! er i første omgang til lærere i dansk og natur/teknologi, der har lyst til at afprøve de konkrete materialer, men forfatterne håber også, at det kan bruges af lærere i andre fag, som ønsker inspiration til at arbejde med sprogbaseret undervisning.

Materialet er inspireret af bl.a. den australske uddannelsesforsker Beverly Derewianka og hendes artikel "Rocks in the Head", der tager udgangspunkt hvor hun præsenterer et konkret undervisningsforløb i en sneglemodel ud fra systemisk funktionel lingvistik, der bl.a. lægger vægt på følgende principper:

- Fag og sprog er uløseligt forbundet.
- Undervisning skal bygge bro mellem hverdagsprog og fagsprog.
- Undervisning tænkes som en række af sprogbrugssituationer
- Sprogbrugssituationerne sættes af det faglige indhold og af elevers og læreres roller undervejs

samt måden, der kommunikeres på.

- De forskellige former for sprogbrug synliggøres for eleverne.

Ord på! er desuden inspireret af konkrete erfaringer fra forløb med sprogbaseret undervisning på skoler i Danmark.

Hvert hæfte i *Ord på!* dækker som udgangspunkt et helt undervisningsforløb og er bygget op i fem faser, som følges skridt for skridt. Selvfølgelig kan man plukke i materialet og blive inspireret af det - der er plads til gentagelser, ekstra aktiviteter hentet fra hjemmesiden og egne faglige aktiviteter. De fem faser er: 1. Oplev, 2. Fasthold din oplevelse, 3. Undersøg, 4. Læs (lyt). 5. Skriv (tal). Hvert hæfte indledes med en optakt, hvor målene med forløbet ridses op for eleven, og der gives en introduktion til emnet.

I *Litteratur* tages udgangspunkt i novellen "Kevin Kujon" af Bent Haller. Målene er: "at du oplever novellen "Kevin Kujon"; at du kan sætte ord på din oplevelse af "Kevin Kujon"; at du får fagsprog til at analysere, fortolke og vurdere litteratur; at du lærer at læse mellem og bag linjerne i en litterær tekst; at du kan beskrive og diskutere personer i en litterær tekst; at du lærer at læse anmeldelser; at du kan skrive en anmeldelse; at du selv kan vælge, hvad du synes er vigtigt og interessant at skrive i din anmeldelse; at du udvikler dit sprog om litteratur - fra hverdagsprog til fagsprog". Der er mange, rigtig gode konkrete øvelser, og eleverne får gennemarbejdet novellen på mange forskellige planer, så de til sidst kan skrive en anmeldelse af den. Der er helt konkrete opgaver, hvor man skal finde handleverber, tænkeverber og fortolkningsord m.v. Og der er mere abstrakte opgaver, hvor man blandt andet skal sætte ord på, hvad der kendetegner hhv. en helt og en kujon, og man får en snak om, om Kevin i virkeligheden ikke er lidt af begge dele.

I *Insekter* er målene: at du kan

definere for andre, hvad et insekt er; at du kender mindst 10 danske insekter; at du får viden om tre insekter, at du lærer at læse fagtekster om insekter; at du bliver ekspert i ét insekt og kan præsentere din viden; at du som del af din præsentation kan skrive en informerende tekst og forklare insektets livscyklus; at du udvikler dit sprog om insekter - fra hverdagsprog til fagsprog. Her er der også mange gode, konkrete opgaver, hvor man skal sætte navne på billeder af insekter, ud på en mini-ekspedition og finde insekter, der skal beskrives med feltnoter mv. Og der er opgaver, hvor man skal finde fagord og deres betydning, nærlæse en fagtekst og svare på konkrete spørgsmål til teksten.

Målgruppen for hæfterne er elever - og lærere - i folkeskolens mellemtrin, men de er også rigtig gode i specialundervisningen.

Natasha Epstein (red.)